

volgt: „Intusschen mag toch wel gezegd worden, dat de Gereformeerde Kerken niet „gedeelheid“ voorstaan. Zij bedoelen toch niet gescheiden te blijven van wie nog in het (anti-)Hervormde Genootschap de Gereformeerde belijden beamen. Immers juist het tegendeel; hen op te wekken met dat Genootschap te breken en zich bij haar te voegen. Helaas geschiedt dat te weinig“³⁸).

Fabius aanvaardde op zijn wijze de pluriformiteit der kerk. Maar hij schrijft „Het feit (sic!) van de pluriformiteit der Kerk kan nooit worden aangevoerd als grond om zich tot op zekere hoogte bij het bestaan van het (anti-)Hervormde Genootschap neer te leggen“. Men heeft vaste kenmerken van wat een Kerk is. Wat daarna niet voldoet kan niet als Kerk erkend worden“³⁹).

En aan het slot van deze brochure zegt Fabius: „En nu zal in de Gereformeerde Kerken zelden openlijk geringschatting voor de Kerk worden uitgesproken, maar toch bestaat dit kwaad; ja in veel grootere mate dan velen zich daarvan bewust zijn, of althans het willen erkennen. Het komt feitelijk op allerlei manier aan den dag en wordt voortdurend gevoed door den tijdgeest der onkerkelijkheid“⁴⁰). En even verder: „Verflauwing van dat (kerkelijk) leven wijst dan ook op een verdonkeren van de Gereformeerde waarheid; een verdorven van de Gereformeerde beginselen. Naarmate de bezieling voor de Gereformeerde waarheid opleeft, moet ook de kerk den zegenvollen, levenswekkenden invloed daarvan ervaren. En onberekenbaar is het nut, dat van de Kerk kan uitgaan voor de geloovigen in hun persoonlijk leven, en voor het Nederlandsche volk als geheel.“

Ernstig is het gevaar, dat de Kerk, ook de Gereformeerde Kerk, bedreigt. Mogen de oogen daarvoor geopend worden; moge weer ontwaken het besef van de heiligheid van de Kerk „opdat zoo de allerwege doordringende, het Christendom zelf bedreigende macht der onkerkelijke richting worde gestuit en gebroken“⁴¹).

Voor dat kerkelijke leven stond Fabius zijn leven lang op de bres. Voor de zuiverhouding van dat leven streed hij. Zijn werken bevatten voor de bediening van het ambt van de dienaren des Woords een schat van schriftuurlijke wijsheid. En met name onze studenten en jongere predikanten zullen wel doen zich in zijn geschriften te verdiepen. Het kan hen steunen om in dezen tijd, waarin alles om „eenheid“ roept den goeden strijd voor de waarheid Gods, die de eenheid brengt, te strijden: „Toch is het genade van den Heere, als mannen opstaan, die vroegtijdig waarschuwen; die alarm durven blazen, als de bijzienden nog niets bespeuren; die de torenklok in beweging brengen als de dwaling ontkient, en niet wachten, totdat zij eene groote uitgestrektheid heeft ondermijnd, die weldra ineenvalt en weder een groot stuk van het volk meesleept, dat bij eerder spreken kon behouden zijn“⁴²). Aldus Fabius in „Voortvaren“, zijn in 1898 verschenen werk voor de hem ook toen noodige „doorgaande reformatie“.

Hoe scherp onderscheidde hij. Wanneer hij schrijft over de herders en de wolven, zegt hij: „Het schijnt zoo nu en dan of laatstbedoelde soort uitgestorven is en op alle predikanten het „herder en leeraar“ van toepassing is. Maar de Schrift wijst ons veeleer op een vermenigvuldigen van de „wolven“ in „de laatste dagen“. De eene predikant is veertig jaren als „herder“ werkzaam, de andere als „wolf“. Wil men laatstgenoemde uitdrukking mijden, — welan! ook de dwaalleeraars zijn leeraars! Maar ze „herders“ te heeten is stellig door Gods Woord verboden.“

Eene andere tegenstelling van de Heilige Schrift ten opzichte van predikanten is die tusschen „herders“ en „huurlingen“. De eersten stellen hun leven voor de schapen. Voor de laatsten is dat offer te zwaar, al wordt de kudde door „wolven“ verslonden. En ook zijn er „dieven en moordenaars“. De Heiland noemt ze allen in Joh. 10.

Zoo treft men naar Gods Woord verschillende soorten van predikanten“⁴³).

Mogen we onze artikelen over Professor Fabius eindigen met een tweetal persoonlijke herinneringen. Tweemaal heb ik Professor Fabius gezien en gehoord.

De eerste maal bij gelegenheid van het vijftigjarig jubileum van de Vrije Universiteit. Hij zat toen aan aan het diner van het studentencorps aan de V.U., waarvan hij eerlid was. Reeds zijn verschijning boezemde mij eerbied in. Maar nog meer verwonderde ik mij, toen de emeritus-hoogleraar aan tafel het woord vroeg en verkreeg. In de kringen der V.U., voorzover ik er mee in aanraking kwam, werd over „den ouden Fab“ altoos gesproken als over een volkomen verouderd curiosum, zoo iets als een museumstuk. Maar nooit vergeet ik den diepen indruk, dien Fabius' aangrijpend woord op mij maakte. Hij sprak over de wijze, waarop hij als hoogleraar had gedoopt: hoe

hij op zijn colleges de eene deur na de andere had opengestooten, „totdat wij, Mijne Heeren!, stonden voor het aangezicht van de Majesteit van God!“ Diepe eerbied voor den heiligen God, kinderlijke onderworpenheid aan de heilige Schrift trilde in dat woord. Zelden had ik van een hoogleraar zoo diep ernstig woord gehoord. Ik begreep: die man is anders, moet anders zijn dan men mij steeds had gesuggereerd. Hij besloot zijn toespraak ongeveer aldus: „En zoo heb ik mogen voortarbeiten, Mijne Heeren, totdat directeuren van de Vereniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag, nadat ik eerst benoemd was tot lid van den Raad van State, daarna verklaarden dat het ambt van hoogleraar met het lidmaatschap van den Raad van State niet verenigbaar was; hebbende zij mij aldus feitelijk gedwongen heen te gaan.“

Toen hij uitgesproken was ging hij heen. Hij reikte den tafelpaases, Dr R. E. van Arkel, de hand, en ging zonder te groeten aan den toenmaligen Rector-Magnificus, Prof. Dr H. H. Kuyper, voorbij. Uit een en ander begreep ik iets van de conflicten, die er lagen tusschen dezen man en de hogere regionen van de Universiteit.

Voor de tweede maal mocht ik den hoogleraar meer van dichtbij en persoonlijk ontmoeten. Dat was bij gelegenheid van zijn tachtigsten verjaardag. Met den rector van het corps der studenten was ik afgevaardigd om den tachtigjarige te complimenteren op den 6en Juli 1931. Toen de rector corporis, de tegenwoordig in Indië werkzame Dr J. Verkuyll de gelukwensen der studenten had overgebracht en Professor Fabius in zeer officieelen stijl daarvoor zijn dank had uitgesproken, kwam Baron Baud namens H.K.H. Prinses Juliana, die met prof. Fabius deel uitmaakte van den Raad van State, den jubilaris gelukwensen. Wij wilden toen gaan. Maar Professor Fabius beduidde ons met een enkel handgebaar te blijven. Nadat de plichtplegingen tusschen Baron Baud en Professor Fabius voorbij waren, verzocht de laatste aan Baron Baud zich even te willen onderhouden met Mevrouw en informeerde toen bij ons naar den stand van zaken in de studentenwereld aan de V.U. Het gesprek kwam op het „te veel“ aan theologische studenten en Fabius uitte voorzichtig, maar duidelijk zijn ontstemming over een hoogleraar van de V.U., die voor verdere toename van het aantal studenten in de theologische faculteit had gewaarschuwd. Toen een van ons het waagde op te merken, dat het voor vele studenten moeilijk werd na volbrachte studie een beroep te krijgen, richtte de ontstemming zich tegen ons: „Maar Heeren!“ En met verheffing van stem herinnerde prof. Fabius toen aan de eerste jaren van de V.U., toen men aan de studenten dezer hoogeschool nog wel eens spottend vroeg, waar ze later dachten te preeken“⁴⁴). En zoo had men — aldus Professor Fabius — aan één van de toenmalige studenten gevraagd waar hij na het

⁴⁴) De kandidaten van de V.U. waren toen noch in de Ned. Herv. Kerk, noch in de Christ. Geref. Kerk beroepbaar.

candidaatsexamen dacht beroepen te worden? Maar die student had toen geantwoord: „als er geen kerkgebouw is en geen schuur, dan zal er voor mij nog wel een hoopje steenen zijn, waarop ik de dierbaarheid van den Heere Jezus Christus kan verkondigen“. Intusschen was het gesprek tusschen Mevrouw Fabius en Baron Baud verstormd. „En“ — zoo besloot de hoogleraar zijn verhaal — „die student is niet beschaamd geworden, Heeren. Hij kreeg geen kerkgebouw, geen schuur, geen hoopje steenen, hij kreeg een land: Midden-Java ten Zuiden. Die student was Doctor Dirk Bakker“. En met een vaderlijke vermaning om trouw, om gereformeerd te studeeren en op den HEERE te vertrouwen, liet Professor Fabius, naar wiens met luider stem gedaan verhaal ook Mevrouw en de andere bezoeker hadden geluisterd, ons gaan.

Ik verhaalde dat laatste niet opdat een lezer de conclusie zou trekken: „Ook hij verkeerde gaarne in de kringen der aristocratie“. Maar het maakte op mij een het geloof sterkenden indruk in dit gezelschap op zoo blijmoedigen toon te hooren spreken over „de dierbaarheid van onzen Heere Jezus Christus“.

Ik heb er Professor Fabius des te meer om lief gekregen.

We eindigen thans. Het was geenszins onze bedoeling een afgeronde schets te geven van den persoon, het leven en de werkzaamheid van den man, wiens honderdste geboortedag op den zesden Juli dezes jaars is herdacht. „Tot een harmonisch karakter is hij niet uitgegroeid“, aldus het verslag van de „herdenkings“rede van Prof. Diepenhorst. Indien een harmonisch karakter beteekent mee te kunnen draaien met alle winden, dan heeft Diepenhorst gelijk. Een windvaan was Damme Paul Dirk Fabius niet. Wel een richtingwijzer. Een voortrekker. Een, die geleden heeft om het Woord Gods en om zijn onkreukbare trouw aan het geloofsbeginzel.

Indien hetgeen hier werd geboden, met name onze jongeren, vooral onze studeerende jongeren, prikkelten mocht zich in de werken van dezen Rechtvaardige naarstig te verdiepen, dan zal de schrijver dezer artikelen zijn moeite ruimschoots beloond achten.

Fabius is het waard.

En wij hebben het noodig.

Ik wil besluiten met dezelfde woorden, waarmee Fabius zijn rede over Dr Mr Willem van den Bergh eindigde:

„Wat is het woord geweest, dat ik sprak? Is ook dit slechts geweest een „lied der minne“? Zij het door GOD's genade meer! Opdat wij door zijnen Geest mochten wandelen in het lichtende spoor, dat Hij door zijnen dienstknecht trekken deed, met een:

„Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen;
Men loof' Hem vroeg en spa“;
en met de bede, waarin ook ligt de belofte van vrucht:
„De wereld hoor, en volg' mijn zangen
met Amen, Amen, na“⁴⁵).

G. VISEE.

⁴⁵) Dr Mr Willem van den Bergh, pag. 77.

„Richting“ en „beweging“ (III, slot)

KERKELIJK LEVEN

Om niet te breed te worden, slaan we van den inhoud der bedoelde Kamper rede nu verder de bijzonderheden over, om alleen nog maar van het slot, met de eigenlijke conclusies, nota te nemen.

Dit slot kenmerkt zich door eenzelfde vaagheid, als die we reeds constateerden in den aanpak. Als het op precieusering aankomt, ontsnapt de redenaar bij voorbaat aan elke sommatie om daartoe te geraken. Hij kan ditmaal ook niet anders: zijn thema zelf is opgebouwd uit vage begrippen: „richting“, „beweging“. Men moet dan wel alles in de schemering laten staan.

In de schemering kan men heel gemakkelijk personen en rollen verwisselen, en dan een handeling, die B heeft verricht, toeschrijven aan A. Zoo is het ook hier. De redenaar spreekt van „de ontwikkeling“ (wel, wel) van onze kerken, en vindt kans haar als waarschuwend voorbeeld te doen gelden. Maar hij keert de rollen precies om. Wie hebben „eigen“ formuleeringen als absoluut, en derhalve bindend gemaakt? Geen mensch anders dan des redenaars tafelen kanselgenooten. Wie gingen „in de gevechtshouding staan“, om die formules, nog wel met haar achtergrond (misvatting aangaande art. 35 der belijdenis) te verdedigen, in rapporten, candidatenwering, alarmeerende klacht over strijd met de confessie? Geen mensch dan juist spreker's hoorders van de eerste rij. Wie hebben „eigen“ formuleeringen en concretiseeringen „van Gods“ (beweerde) „Waarheid“, hoewel ze „boven“ het „menschelijke“, „niet uitkwamen“, voor „absoluut versleten“? Geen mensch, behalve degenen, die spreker zich als exemplen gekozen heeft in het doorstrijden van tafellakens en avondmaalstafels. Toch keert de orator de rollen netjes om, en verklaart: dat is nu het beeld van de artikel 31-kerken nog wel. Weten zulke sprekers nog wel wat kerken zijn? Hebben WIJ gebonden aan onze meeninkjes? Hebben WIJ gezegd: onze theorieën moet ge aanvaarden als Gods Woord? Immers neen? Maar zulke sprekers keeren de rollen om. Ook dat behoort tot de gevolgen van dat opereeren met vaagheden: opium wordt verkocht

in vitaminepakjes, en sajiet als schrikdraad aangediend. En intusschen praat men over „bakens in zee“. En redeneert zóó, alsof het niet een zégen zou zijn, ALS een werkelijke formuleering en concretiseering van Gods waarheid gevonden was, en alsof er formuleeringen en concretiseeringen bestonden, die boven het menselijke WEL uitkwamen.

Als we er een draad van begrepen hebben, dan ziet de redenaar in het „voor-absoluut-verslijten“ van „eigen“ formuleeringen de typische verschijnselen van „richting-zonder-beweging“. We zullen maar niet tobben over de vraag, of stilstand wel bestaat (ik geloof het niet). Evenmin daarover, of, wat niet bewogen zou worden, wel „richting“ zou hebben (dat geloof ik ook niet). We zuchten er wel over, dat men met zulke probleemstelling alle zelftoetsing voor altijd verhindert. Het wordt een vlot schema: bij de anderen is het net mis, bij ons is 't gevaar ook niet denkbeeldig, en verder laat men precies zitten wat zit, en wrikken wat wrikt. Want zijn laatste stap geeft men nooit precies aan: men praat alleen over „richting“ en doet, alsof het mogelijk is, zich niet te bewegen. Dat is: men acht het nog de vraag, of er wel altijd „stappen“ genomen worden. De redenaar, die zoo bang is voor verstarring, en voor verabsolutering van eigen inzichten speelt het dan ook zelfs klaar, „bemoedigende taal“ te vernemen uit de besluiten van zijn generale synodes, „die zich met het schisma“ (je behoef nu niet meer te vragen, wie gespleten hebben) „bezig hielden“. Die synodes zeiden allemaal: wij handhaven wat we zeiden, want het was goed, alleen maar: we zullen het een beetje anders zeggen. Zoo als iemand het onlangs uitdrukte: in 1944 moest je een gulden betalen, en een paar jaar later knikt een synode dankbaar als zes menschen vragen: wij denken er niet aan, een gulden te betalen, want wij willen, gansch anders, vier kwartjes betalen, en nu moet u maar eens zeggen, of dat geen nieuw licht is. Dit noemt men dan richting-met-beweging.

We worden door dit redeneerschema steevast ge-

³⁸) Kerkelijk Leven, pag. 75.

³⁹) Kerkelijk Leven, pag. 92.

⁴⁰) Kerkelijk Leven, pag. 114.

⁴¹) Kerkelijk Leven, pag. 115.

⁴²) Voortvaren, pag. 21.

⁴³) Voortvaren, pag. 6, noot 1. Elders spreekt F. van predikanten, die veertig jaar „herder“, van anderen, die even langen tijd „wolf“ zijn.